

Зарубіжна література

Олександр Чертенко

УДК 821.112.2

А ЧИ БУВ ХЛОПЧИК? “ПОКОЛІННЯ 1989 Р.” ТА ЄДИНА НІМЕЧЧИНА (на прикладі “Покоління “гольф” Флоріана Іллієса та “Дітей Зони” Яни Гензель)

На матеріалі німецької публіцистики першої половини 1990-х та соціологічних і культурологічних розвідок другої половини 1990-х – початку 2000-х рр. у статті продемонстровано шляхи та модуси утвердження в німецькому культурному просторі дискурсу “покоління 1989 р.” та пов’язаного з ним дискурсу історичної цезури 1989 р. як засобу самолегітимації наявного культурного істеблішменту та “нормалізації” об’єднаної Німеччини за зразком ФРН. Своєю чергою, на прикладі двох поколіннєвих маніфестів – “західного” (“Покоління “гольф”) та “східного” (“Діти Зони”) – автор показує пропонувані сучасною поп-літературою шляхи іронічної релятивізації зазначених дискурсів шляхом критичного відтворення нормативних схем соціалізації.

Ключові слова: дискурс покоління, історична цезура, Поворот, “покоління 1989 р.”, поп-література.

Oleksandr Chertenko. Whether there was a boy? The “1989 generation” and the reunified Germany (“Generation Golf” by Florian Illies and “Zonenkinder” by Jana Hensel)

Basing on German social and political journalism of the first half of the 1990s, as well as on sociological and cultural researches of the second half of the 1990s and at the beginning of the 2000s, the paper shows ways and modi in which the discourse of the “1989 generation” and the corresponding discourse of the so called “1989 cesura” were being asserted as a medium of self-legitimization of cultural establishment and “normalization” of the re-unified Germany in accordance with the FRG model. Turning to two generation manifestos, the “Western” (“Generation Golf”) and the “Eastern” one (“Zonenkinder”), the author shows how contemporary pop-literature ironically relativizes the above-mentioned discourses by way of their critical, albeit faithful reproduction.

Key words: generation discourse, historical cesura, the Turnaround, “1989 generation”, pop-literature.

Період 1990–2000-х рр. у німецькому культурному просторі можна із впевненістю назвати періодом небаченого поширення поняття “покоління” та пов’язаних із ним так званих “поколіннєвих дебатів”. Лавина найрізноманітніших конструкцій і моделей, що їхні автори переглядають наявні лінійки поколінь, проголошують вичерпання одних і, найголовніше, виникнення інших генераційних проектів, закономірно спадає й на літературне поле Німеччини, породжуючи широкий спектр дефініцій – від нейтральних “покоління 1979 р.” (Райнгард Мор, Матіас Політікі) або “покоління Берлін” (Гайнц Буде) до кумедних інвентур на кшталт “покоління практикантів” (Матіас Штольц), “покоління недоумків” (Штефан Боннер, Анна Вайс) чи “покоління чипс”, себто водночас картопляних чипсів і комп’ютерних чипів (Едмунд Фрьоліх, Сузанна Фінстерер) [див.: 26; 28; 10; 37; 7; 13]. Принципово важливий тут, сказати б, перспективний (чи то пак нормативний) характер генераційних таксономій, зазвичай пропонуваних не так митцями й літераторами, як критичними та ринковими інстанціями, що внормовують їхню діяльність. Закономірно, отже, що більшість цих таксономій виникає на сторінках фейлетонів¹

¹ Тут і далі я вживаю слово “фейлетон” у німецькій традиції – як позначення культурного сегмента великих газет.

(перша половина 90-х), соціологічних та культурологічних досліджень (друга половина 90-х), і лише згодом, десь від початку 2000-х, вони – зрештою, теж далеко не так часто, як бажали би законодавці мод, до того ж переважно опосередковано – стають складником стратегій самоідентифікації культурних акторів. Таке зміщення, що позиціонує “покоління” ще і як осучаснений аналог давніших класифікаційних дефініцій (“течія”, “стиль”, “школа” тощо) та має на меті “гармонізацію біографії й історіографії” [40, 96], про яку іронічно відгукувався, зокрема, Юрген Габермас¹, стало сподіваним наслідком подій 1989–1991 рр., у німецькій термінології – Повороту (*Wende*), зокрема породженої ними й зумовленої насамперед політичної потреби в “новому “опрацюванні минулого” [3, 37], етаблюванні нового, “об’єднаного”, дискурсу “нормалізації”².

Запровадження політично інструменталізованих генераційних схем із необхідністю прив’язує їх до метафорики історичних цезур, передовсім – актуальної “цезури 1989 р.” із притаманною їм (їй) риторикою смерті старого й народження нового [див.: 3, 32-33]. Водночас у літературній площині “старе” зазвичай репрезентують письменницькі покоління, активні до 1989 р. (переважно у ФРН, але також і в НДР), а “нове” – багатонадійна, проте ще до пуття не оприявлена, однак єдина для цілої країни генерація, що переважно, хоча й не конче ступає на арену в 1990-ті³. Зазначені риторика й метафорика повноформатно виявляють себе вже в перших фейлетонних реакціях на Поворот, зокрема у знакових виступах літературних критиків Франка Ширрмахера та Ульріха Грайнера 1990 р. Перший із них у статті під назвою “Прощання з літературою ФРН. Нові паспорти, нові ідентичності, нові біографії”, опублікованій у помірковано правій “Франкфуртер Альґемайне Цайтунг”, обґрунтовує умовно провокаційну тезу про одночасну смерть 1989 р. східно- і західнонімецької літератур, буцімто переобтяжених моралізмом та політичним ангажементом на кшталт “Групи 47”, що підозріло нагадує тезу Вальтера Бюліха про смерть буржуазної критики, висловлену із протилежних ідеологічних позицій у теж “цезурному” (й антипатичному Ширрмахерові) 1968 р. [див.: 6]: “Літературі ФРН уже 34 роки. Смерть цієї літератури, як і літератури НДР, не за горою. Вона станеться не сьогодні, проте не виключено, що вже завтра” [32]. Другий у центристській газеті “Цайт”, покликаючись на так звану “суперечку довкола Крісти Вольф”, а також на статтю Ширрмахера, експліцитно полемізує з концепцією поколінь останнього, однак імпліцитно визнає її слушність. Різко засуджуючи 40-літнє (цебто історично, а отже, і поколіннєво специфічне) домінування “нелітературної” “естетики переконань” (*Gesinnungsästhetik*), Грайнер констатує її “кінець”, що, на його думку, припадає на ті-таки роки культурно-політичного зламу [див.: 16]. Угадуване в обох текстах, хоча й не артикульоване до ладу припущення про те, що покоління політизованих лівих літераторів, котре після 1989 р. втратило всі свої привілеї,

¹ Коментуючи поширене в німецькому дискурсі 90-х твердження про те, що молоде покоління буцімто утворює спілку зі своїми бабусями й дідусями проти батьків – представників “покоління 1968 р.”, Габермас, зокрема, писав: “Така поколіннєва арифметика <...> може, і трапляється – але радше на сторінках фейлетонів, аніж у житті” [18].

² Докладніше про дискурс нормалізації загалом та його модифікації після 1989 р. див.: [24] (про ситуацію після 1989 р. – [24, 452-464]). Політичний аспект дискурсу нормалізації в сучасній Німеччині в контексті “опрацювання минулого” досліджує Юрген Габермас (див.: [19]). Вияви дискурсу нормалізації в німецькій літературі після 1989 р. розглянуті в монографії Стюарта Табернера [див.: 38].

³ Виняток тут становлять хіба проміжне “покоління 1979 р.”, котре, за висловом одного з його творців Райнгарда Мора, “однією ногою [стоїть] в історії, а другою – у вочевидь позбавленій майбутнього теперішності”, а отже, більше за інші відповідає етикетці “медійної генерації” [26, 11], а також нечисленні перекидки на взір письменника Райнальда Ґьотца, який за віком належить до “покоління 1979 р.”, однак пише й мислить категоріями, що традиційно вже асоціюються з “поколінням 1989 р.”.

має змінити й уже змінює самостійне покоління деполітизованих авторів, здатних гідно відповісти на нормалізаційні виклики (воз)з'єднаної Німеччини, недвозначно формулює Іріс Радіш. У статті “Друга година нуль”, надрукованій у тій-таки “Цайт” 7 жовтня 1990 р., вона заперечує “сучасність” “таких авторів, як Гюнтер Грасс, Зіґфрід Ленц, Мартін Вальзер, Кріста Вольф, Ганс Маґнус Енценсберґер та Бото Штраус”, і протиставляє їм не названих на ім'я й через це радше гіпотетичних, аніж реальних тридцяти-сорокарічних літераторів, котрі “не прагнуть залишити по собі епохальні твори”, “вільних від зайвих тягарів, від обмежень, від якогось там обов'язку, натомість обдарованих свободою, котрої завжди жадало мистецтво і якої лише зрідка досягало” [30]. Приписуючи “новим” поколінням такий принагідний профіль, критик водночас оприявнює ще один пункт, не акцентований, проте наявний у текстах Ширрмахера та Ґрайнера. І перелік імен “застарілих” авторів, і закарбована в назві статті паралель 1989–1991 рр. із роком 1945-м – власне, першою “годиною нуль”, свідчать про те, що Радіш, як і Ширрмахер із його 34-річною літературою ФРН та Ґрайнер із майже 40-річною “естетикою переконань”, утім, куди чіткіше за них, співвідносить бажане для неї (і для об'єднаної Німеччини, як вона її розуміє) скасування “тягарів”, “обмежень” та “обов'язку” на користь “свободи” з реактивацією конструкту “скептичного покоління” 1940–1950-х рр. [див.: 31], згідно з концепцією Гельмута Шельського – молодій генерації, яка сформувалася в 1930-х – на початку 1940-х і винесла із цих років недовіру до глобальних пояснень укупі з пріоритетом практики над теорією, повсякдення над утопією, а поза тим – що в даному разі важить не менше – устигла на повний голос заявити про себе до остаточного розмежування ФРН та НДР 1961 р.

Практики конструювання нового “покоління 1989 р.” (цей термін уперше вжив Ульріх Ґрайнер 1994 р. [див.: 17]) як одного з найголовніших містків між обома половинами об'єднаної Німеччини та приписування йому аполітичності, естетизму і плюральності, намічені на початку 1990-х у текстах Ширрмахера, Ґрайнера й Радіш, але також і Бриґітти Зеебахер-Брандт або Гайнца Буде [див.: 35; 9], набувають канонічного нині вигляду (зокрема й для літературознавства та літературної критики другої половини 1990-х – початку 2000-х рр.) у праці соціолога Клауса Лерґеві “Вісімдесятники. Портрет одного покоління” (1995), у самій назві котрої “покоління” акцентовано узалежнюється від певної засадничої травматичної події. Одна з важливих новацій цієї студії – розширення схеми “старе покоління vs. нове покоління”, типової для фейлетону, до усталеної трикомпонентної моделі “помічники Люфтваффе” (т. зв. *Flakhelfer*), або ж “покоління 1945 р.”, – “покоління 1968 р.” – “покоління 1989 р.”. У її рамках “вісімдесятники” трактуються як утілення мрії про “свободу” “шістдесятників”, вийнятої з координат “протесту та критики” і транспонованої в тональність “гри, аранжування” [23, 32], а “конформний індивідуалізм” [23, 89] “помічників” / “скептиків” у звичній уже манері – хоча й без притиску попередників – співвідноситься з “дезілюзіонізмом”, “рефлексивністю” й індивідуалізмом їхніх онуків [23, 20]. На виході дослідник отримує “портрет” украй строкатої групи, що, на відміну від, скажімо, версії Іріс Радіш, не відкидає настанови попередніх генерацій, а радше сполучає їх в аполітичному постмодерному семплінгові, допасовуючи окремі поколіннєві атрибути до погіршених умов “суспільства ремонту” (*Reparaturgesellschaft*)¹ після 1989 р. й тим забезпечуючи ефект нормалізації. Водночас попри начебто безпосередньо пов'язаний з емпірикою фах творця “Портрета...”, його проект “покоління 1989 р.”, як і аналоги авторства Ширрмахера та компанії, не так узагальнює наявні

¹ Його Лерґеві протиставляє “суспільству ризику” – теоремі, докладно розробленій Ульріхом Беком [див.: 1].

факти, як приписує їм певну тенденцію. Симптоматичне в цьому сенсі те, що за вихідний пункт для власних побудов Леґґеві править не соціологічна конкретика, а літературний текст, до того ж знову-таки не німецький, себто бодай непрямо пов'язаний із описуваним феноменом, а зарубіжний – власне, роман канадсько-американського письменника Дугласа Коупленда “Покоління Х” (1990). Наполягаючи на тому, що він, мовляв, цілком відповідає висновкам дослідників про “безіменне покоління між 20 і 30 роками” [23, 20], і водночас, подібно до Радіш, не називаючи жодного із цих дослідників на ім'я, Леґґеві, по суті, надає йому нормативний статус, що імплікує подальший розвиток генерації “на стадії формування” [23, 44] за північноамериканським взірцем. Окрім того, підміняючи розпливчасту поколінневу автоатрибуцію “Х”, яка відсилає до дифузних практик нонконформізму в суспільстві без історії¹, історично конкретним, до того ж не обов'язково автоатрибутивним шифром “1989”, німецький соціолог фактично нейтралізує виразний протестний потенціал роману. Це перетворює твір Коупленда на засіб легітимації протилежних за знаком вимог подолати “застиглий погляд на минуле” [23, 306] та “інтегруватися в непрості демократичного повсякдення” [23, 308], котрі водночас указують на використання конструкту “вісімдесятників” як “інструмента боротьби за інтерпретаційну владу” [4, 56] з боку поправілих “шістдесятників”, поміж них і самого Леґґеві (р. н. 1950)².

Окреслені вище маніпуляції з ідеологічним профілем “нового покоління”, зрештою, і визначають два найбільш серйозні дошкульні місця концепції, презентованої Леґґеві й підготовленої попередньою фейлетонною традицією. Перш за все, намагаючись будь-що інтегрувати “покоління 1989 р.” в “неявний дискурс єдиної нації” [40, 97], його “конструктори” залишають поза дужками вплив культурних і територіальних (а у випадкові з Грайнером – і вікових) чинників, що релятивують або й нейтралізують роль подій 1989–1991 рр. як *спільнонаціонального* поколіннетворчого ферменту. Водночас, як зазначає Ельке Брюнс, Поворот привів до зламу насамперед східно-, а не західнонімецьких біографій, а отже, покоління 1989 р., якщо про нього взагалі випадає говорити як про цілісну групу, варто “інтерпретувати як східнонімецький [продукт]” [8, 83], до того ж чітко диференціюючи його представників за роком народження³. На користь цієї думки свідчить бодай те, що переважна кількість художніх та есеїстичних текстів, котрі тематизують “цезуру” 1989 р., належать перу саме східно-, а не західнонімецьких авторів, а цілі пласти літературних текстів і поготів ігнорують пов'язані з нею зміни, слідом за Флоріаном Іллєсом у “Поколінні ‘гольф’” аргументуючи це тим, що такі зміни не мали жодного стосунку до побутування “старих федеративних земель”. Дисонанс

¹ Показовим у цьому сенсі видається пасаж, присвячений ностальгії за В'єтнамом: “Звичайно <...> часи були препаскудні. Однак тільки тоді я відчував Історію з великої літери; згодом вона трансформувалася у прес-релізи, стратегію ринку, інструмент цинічних рекламних кампаній. Я застав не так уже й багато справжньої Історії – я-бо вийшов на її арену занадто пізно, наприкінці фінального акту. Та я бачив достатньо, і сьогодні, коли значущих подій у нашому житті так по-дурному бракує, мені конче потрібен зв'язок із минулим, байдуже який, нехай найслабший і найменш надійний” [2, 299-300].

² Притаманну такому використанню витончену тактику, у рамках якої “шістдесятники” задалегідь, практично з перших же днів існування нової держави, конструюють “вісімдесятників”, аби, вклавши їм до вуст готові мисленеві штампи й вокабули, підкорити ще не сформоване покоління, проникливо фіксує, зокрема, Уве Штайнер: “Лише зараз (1997 р. – О.Ч.), коли символічна дата “1989” уже має певну історію й певну популярність, молоді люди потроху починають самі брати слово. Утім, до цього їх іще мусять заохочувати енергійніші й, безперечно, старші за них редактори. Отож, навіть висловлюючись саме, воно, це молоде покоління, послуговується словами й символами, які залюбки суфлюють його батьки. Покоління 1989 р. є поколінням 1989 р. лише з ласки покоління 1968 р.” [36, 25].

³ “Надзвичайно багато залежить від того, чи ти народився 1980-го, чи 1975-го, а чи 1966 р., – зазначає, зокрема, письменниця Юлія Шох, яку цитує і Брюнс. – Не для кожного десятиліття це твердження слушне, проте в нашому випадкові це відіграє вирішальну роль” [14].

фактичної неоднорідності німецько-німецьких реакцій на Поворот та її штучної гомогенізації в межах “нового” генераційного конструкту – і це по-друге – унаочнює *методологічну* ваду концепції Легґеві й компанії, що впливає з безальтернативного опертя на теорію покоління Карла Манґайма (1923 р.). За Манґаймом, приналежність до покоління визначається єдиною “соціальною локалізацією” (*Lagerung*) його членів, інакше кажучи, наявністю історично й суспільно зумовлених спільних переживань, спогадів, “стилю” тощо; саме ж покоління із цього погляду постає спільнотою, згуртованою однаковим досвідом (*Erfahrungsgemeinschaft*) й однаковою долею (*Schicksalsgemeinschaft*). Значною мірою продиктована травмою Першої світової війни [див.: 40, 114–117] та відповідною їй логікою історичних катастроф, ця концепція, як слушно зауважує Ганс-Ганно Еверс, пробуксовує в історичні періоди, котрі не знають трагічних зламів історії, необхідних для формування “спільнот із однаковою долею”. На думку Еверса, такі періоди, що до них належать і 1960–1990-ті рр. у ФРН, навпаки, сприяють “дедраматизації концепту “покоління” й “дегероїзації” його членів, а поза тим послаблюють внутрішньогенераційні зв’язки, заґрунтовані не на доланні спільних травм, а, скажімо, на використанні одних і тих самих ринкових марок та медійних продуктів” [12, 148]. Незважаючи на очевидність цієї обставини, Легґеві та його однодумці не лише вбудовують “дедраматизовані” групи в Манґаймову модель генерацій, а й підносять *західнонімецький* “стиль” покоління до рангу канонічного, натомість видаляючи із цього канону будь-які згадки про “стиль” східнонімецьких “вісімдесятників”, котрі з огляду на свою безпосередню причетність до подій 1989–1991 рр. куди органічніше вписуються в запропоновану методологічну сітку.

Попри помітну тенденційність уніфікаторського проекту “вісімдесятників”, намагання створити цілісний портрет “нового покоління” наявні й дотепер. Одна з найцікавіших спроб такого штибу міститься у книжці Аляйди Ассман “Історія в пам’яті. Від індивідуального досвіду до соціального інсценування” (2007). Дослідниця недвозначно дистанціюється тут від обох кардинальних вад поколіннєвого проекту Легґеві. Манґаймовій візії генерації, сформованої “великою” історією, вона протиставляє – принаймні, коли говорить про “нову генерацію” – розуміння того, що “в мирні часи <...> зміни технічного життя разом із їхніми проєкціями у сфері споживання чимраз упевненіше перебирають на себе роль засадових біографічних подій”, інакше кажучи, що “на місце історичних потрясінь приходять коливання ринкової кон’юнктури” [4, 35]. Практичним наслідком такої методологічної модернізації стає спуск поколіннєтворчої цезури з 1989 на 1985 р., що умовно співвідноситься Ассман – із посиленням на Крістіана Шюле – з “початком Постмодерну” [4, 65; див. також: 33, 22]. Усвідомлення ж гетерогенності “вісімдесятників”, зумовленої різною рецепцією подій Повороту, змушує дослідницю виокремлювати в “поколінні 1985 р.” фракцію “постповоротного покоління”, до якої належать лише колишні мешканці НДР [4, 66]. Обидві коректури генераційного проекту, утім, роблять із нього вельми нестійкий сплав західної та східної поколіннєвих груп, котрі, умовно кажучи, мають однакову групу крові, але несумісний ресурс-фактор. Перша група кристалізується в середині 80-х, друга – радше на межі 80–90-х; перша стикається з викликами, пов’язаними з “дигіталізацією, генними технологіями, СНІДом, екологічними проблемами й катастрофами, глобалізацією та тероризмом” [4, 65], друга – з необхідністю пристосовуватися до готової соціальної системи, де на багато таких викликів уже дано такі-сякі відповіді; перша від народження живе у світі споживання, друга відкриває його для себе в молодечому віці; перша виходить із континуальності, друга – із травми. Намагаючись якось подолати окреслену двоїстість, Ассман, не

особливо це афішуючи, прописує східнонімецькій фракції знайомі нам уже ліки культурного підпорядкування. Непрямі докази цього – як сам факт уведення “постповоротного покоління” до складу генерації 1985 р. (а не навпаки), так і позиціонування ендеєрівських “вісімдесятників” як “східного віддзеркалення” [4, 66], чия ідентичність, отже, має сенс лише як перехідний етап на шляху ототожнення із “правильним” генераційним профілем, чи то пак як робочий начерк, котрому ніколи не випаде розгорнутися в повноцінний соціокультурний “портрет”. Інакше кажучи, однією рукою культивуючи внутрішню гетерогенність “нового покоління”, другою Ассман потай інтегрує це покоління в дискурс уніфікації під західнонімецьким знаком, відкинутий нею на рівні методологічних орієнтирів.

Чи означає це, що концепт “нового покоління” як цілого після 1989 р. є *contradictio in adjecto* і що “вісімдесятники”, за висловом Йохена Гьоріша, становлять собою “перше не-покоління” [21, 14]? На мою думку – ні, не означає. На один із можливих модусів існування профілю генерації, спільного для західних і східних “вісімдесятників”, – якщо не взагалі, то принаймні у площині літератури, – указує, зокрема, зіставлення двох комерційно досить вдалих напівесеїстичних-напівхудожніх текстів, котрі з’явилися в кільватері дебатів 1990-х рр. і являють собою “книжки про власне дитинство, [написані] з амбітною надією на те, що з [їхньою] допомогою вдасться розповісти історію всього покоління” [22, 197]: згадуване вже “Покоління “Гольф” (2000) колишнього редактора “ФАЦ” Флоріана Іллієса (р. н. 1971) та “Дітей Зони” (2002) Яни Гензель (р. н. 1975).

Перший із цих текстів, що тематизує настанови західного “покоління 85-го”, загалом начебто відтворює відповідні пункти з концепції Аляйди Ассман. Як і належиться “медійній генерації”¹, репрезентована Іллієсом вікова когорта зовсім або майже зовсім не цікавиться історією, і менше за все – німецькою історією ХХ ст., що зав’язла їй у зуби ще від часів студіювання шкільних підручників, де тема “німецької провини” начебто редукувала решту історичних подій у Німеччині та світі до заледве помітного постскриптуму. Дискредитація історичного нарративу загалом та притаманне їй небажання бачити часовий контекст, у якому існують любі серцю покоління мінливі моди, культові торгові марки, музичні кумири, серіали, недовговічні телешоу й інші фетиші, цілком сподівано призводить до абсолютизації поточного стану речі / марки / медійного феномену – варіації на тему звеличуваної “гольфістами” “тиранії моменту” (Томас Гайленд Еріксон). Отже, локалізовані в герметичній теперішності й очищені від небажаних проєкцій минулого, котрі могли би зродити сумнів у незаперечності їхніх актуальних конотацій, зазначені речі, марки й феномени активно використовуються як ідеальний – ідеально порожній – носій меседжа, упізнаваного й визнаваного кожним представником генерації. Цей меседж, власне, й уможлиблює самоідентифікацію покоління через компактний набір канонізованих симулякрів, що їхню ієрархію не здатен розпізнати жоден непосвячений (цебто той, хто не належить до покоління), а статус не у змозі похитнути навіть гранична незахищеність додаткової ідентичнісної вартості від фальсифікацій:

“Ми купували добру якість, проте досить було й того, щоби, коли ми засукували рукава, було видно наліпку “Joop”, а коли ми вішали куртку, – напис “Kookai”. Ще важливіше було переконати інших у тому, що, коли ми вішаємо куртку, видно етикетки “Joop” або “Kookai”. Водночас речі насправді могли бути куплені в магазинах “H&M” чи “Gap” [22, 145].

¹ Як зазначає в цьому зв’язку Йохен Гьоріш, на відміну від “покоління 1968 р.”, яке покликали до життя Маркс і кока-кола, “покоління 1989 р.” складається з “дітей багатьох батьків і матерів, інституцій і заходів, – “ЦДФ” та “РТА”, крека й гумових ведмедиків... ПК та CD, із ROM і без нього” [21, 13].

Виразними симптомами описаного дрейфу від історичної до ринкової “соціальної локалізації” слугують – знову-таки у співзвучності з Асмановими приписами – послідовне ігнорування Іллієсом самого факту об’єднання двох Німеччин (на майже 200 сторінках його маніфесту про це згадано лише двічі й лише принагідно¹) та компенсаторне піднесення до рангу поколіннєтворчого феномену “фольксвагена” марки “гольф”². Народжений 1974 р., через три роки після Іллієса, “гольф” розвивається, росте й сягає зрілості разом із названим його ім’ям поколінням, достоту повторюючи біографію останнього (або ж формуючи її) та стаючи чимось на зразок його другого (а може, і першого) “я”. Створений як своєрідне продовження традиції знаменитого “фольксвагена “жука” (символ повоєнного покоління, з яким, на думку Іллієса, “покоління “гольф” має багато спільних рис), він з’являється на світ як повновага матеріальна річ, котру ще визначають лише через її корисні атрибути. “Філософія, – зазначає із цього приводу Іллієс, – була максимально лапідарна: мотор спереду, багажник ззаду, а поміж ними – сидіння для п’ятох пасажирів” [22, 54]. Злам у долі фольксвагенівської моделі накреслюється лише 1979 р., за п’ять років після народження (вік, у якому ухвалюють перші самостійні рішення), і стає доконаним фактом 1983-го, з появою на ринку поліпшеної її модифікації. Розтягнена на чотири роки відмова від початкового утилітаризму, що знаходить свій вияв у трансформації незграбного седана на вишуканий кабріолет, свідчить про знаковий ціннісний поворот від функціональності до стилю, від розробки оптимальних технічних рішень до формування певного іміджу, – по суті справи, про переорієнтацію виробників “гольфа” з батьків на молоде покоління. Починаючи від цього часу “гольф” поволі відвоює собі місце в серцях однойменної генерації. Спочатку (більша частина 80-х, дитинство покоління) – як улюблена автівка мамунь молодих “гольфістів”, така собі *tabula rasa*, порожню поверхню якої товариші за поколінням залюбки вкривають “безглуздими стікерами” [22, 28]. Далі, наприкінці 80-х (юність), – як об’єкт приборкання, результат котрого залежить від міри зрілості приборкувача. (Іллієс, приміром, не проходить випробування “гольфом”: перші спроби водіння, що раз у раз завершуються аваріями та фізичним знищенням автівки, переконують майбутнього спікера покоління в тому, що “гольф” для нього “на розмір більший, ніж треба” [22, 53].) Нарешті, у 90-ті рр. (період зрілості генерації) – як об’єкт освоєний і привласнений, котрий вабить “гольфістів” саме тому, що його *імідж* сповна задовольняє зокрема й духовні запити покоління (він-бо, на думку Іллієса, дає змогу “поєднувати радість від водіння з безпекою, а сучасну естетику – із традицією” [22, 55], до того ж слова “безпека”, “естетика”, “традиція” мають тут якнайширше значення), а маркери цих запитів імплантовано в серцевину речі й, отже, немов розчинено в її матерії.

Іконічний статус “гольфа”, важливість якого похідна від значень, приписуваних йому юними користувачами, і котрий так виконує функцію дзеркала, унаочнює ще одну підставову рису “нового покоління” – нарцисизм, заґрунтований на перетворенні “системи речей” (Жан Бодріяр) та вміщеного в її центрі “я” на естетизовану, осмислену і стабільну єдність (її Іллієс із руки німецьких

¹ На цю обставину вказує, зокрема, Фолькер Вайдерман [див.: 39, 15-16].

² Фактично таке упривілеювання моделі “фольксвагена” є цитатою й відсилає до колонки оглядача “Тагесцайтунг” та “Франкфуртер Рундшау” Гаррі Нутта, яку було присвячено виставці із проблем генерацій, організованій представниками “покоління 1968 р.”: “Усі покоління після покоління 1968 р. об’єднує більше, аніж роз’єднує. Діти телебачення та Стіни, 78-го та 89-го рр., покоління U, S, T, W, X, Y та Z складаються в одне покоління – покоління “гольф”. Реклама “фольксвагена” має рацію. Вони всі навчилися водити машину в матусиному “гольфі”, звідси – їхня схильність до руху. Сучасний конфлікт поколінь більше не зводиться до герцю старших і молодших. Можливо, він полягає тепер лише в тому, що після 1968 р. не було жодної доленосної колективної події” [27].

культурологів Йоганнеса Ґьобеля та Кристофа Клермонта іменує в “Поколінні “Ґольф” “ґезамткунстверком “я” [22, 60; див. також: 15]). Найважливішим кроком на шляху до такої метаморфози, як впливає з формулювання Ґьобеля та Клермонта, стає специфічне реформування особистості самого Нарциса. Передбачаючи численні ускладнення, приготовані для нього непокірливим, мінливим духом, “Ґольфіст” уже на перших етапах життєвого шляху виносить його за дужки, звертаючи всю увагу на куди безпечніше й перспективніше (з нарцисистського погляду) тіло. Так, повідомляючи про власне дитинство та пубертатну юність, розповідач – такий собі “ур-Ґольфіст” – ані словом не згадує про психологічні проблеми, цілком природні у відповідному віці, натомість докладно описує численні страждання, викликані фізичними ґанджами. Саме тіло – і тільки воно – отрує життя юному Іллієсові, чи то змушуючи його за допомогою еластичної стрічки на взір тих, що носять тенісисти, пригладжувати неестетично відстовбурчені вуха, чи то провокуючи до гірких роздумів про диспропорції своєї фігури, котрі, на думку авторитетного видання, позбавляють чоловіка шансів на успіх у жінок. Ставлячись до тіла як до речі, котра, подібно до “фольксваґена” на межі 70–80-х рр., лише в майбутньому, та й то за певних умов, може стати повноцінною й гідною свого власника, “Ґольфіст” поволі відточує його контури та вкриває його “безглуздими написами” (у 80-х покоління надає перевагу цяткованим футболкам та сорочкам, укритим фірмовими значками модних тоді торгових марок). Згодом вони поступаються місцем однотонним поверхням (згадаймо приклад із сорочками “Joop” та куртками “Kookai”), які вигідно відтінюють естетичну довершеність того, що в них упаковано. Так Іллієсові товариші за поколінням поступово виковують зі свого “я”, обмеженого матеріальною оболонкою, аналог торгової марки-симулякра – пріоритетної щодо решти, проте тотожної їм сутнісно. Довівши тіло до оптимальної кондиції, “Ґольфіст” присвячує залишок життя “консервації тілесного статус кво” [22, 91] й тим стабілізує не лише власне буття, а й буття “системи речей”, підлаштованої під запити його тіла, його потреби та забаганки.

За всіма цими агресивними й зумисне провокаційними автоатестаціями досить прозоро вимальовується канонізований Легґеві конфлікт із батьками, котрих їхні спадкоємці позиціонують як представників “покоління 1968 р.”; однак це протистояння, як і наполягала Ассман, реалізується не через “палкий гнів” [4, 64], а шляхом “прохолодного”¹ дистанціювання. У ньому бере початок іще низка важливих для покоління параметрів, які виявляються паралельно з дорослішанням “вісімдесятників” і матеріалізуються в системі продуманих речових диференціацій. У дитинстві “Ґольфісти” заявляють про своє неприйняття утопізму й віри у прогрес, характерних, на їхню думку, для “шістдесятників”, і протиставляють цим рисам традиціоналізм і поміркованість домагань. Реалізована опозиція – відповідно до делікатного віку товаришів за поколінням – реалізується передусім у специфічному доборі улюблених іграшок. На відміну від батьків, котрі надавали перевагу конструкторам “Лего” з їхніми безмежними можливостями варіювання й орієнтацією на технологічні вироби, діти роблять своїм фетишем так званий “Плеймобіль” – 7,5-сантиметрові людські фігурки із пластмаси, укомплектовані одягом, а також різноманітними супутніми предметами й механізмами, – власне, речі, чия приналежність до естетики “реді-мейд”, зв’язок із побутом та малий масштаб недвозначно сигналізують про змінений горизонт сподівань. У шкільні роки полеміка з попередниками переноситься в соціополітичну площину. Локалізоване тут

¹ “Прохолодний”, або ж “класний” (*cool*), становить собою одну зі знакових вокабул усієї поп-літератури й у цій якості легітимується, поміж іншим, у книжці Ульфа Пошардта “Cool” [див.: 29]. Докладніше про історію поняття як метафори соціальної дистанції див.: [25].

зіткнення із плодами перетворчого активізму батьків-“шістдесятників”, котрий, на думку Іллієса, zdeградував до “нездорового гібриду соціал-демократії а ля Гюнтер Грасс та дружби між народами а ля “Юнайтед Калорз оф Бенеттон” [22, 34], тим виразніше розкриває індиферентизм дітей-“вісімдесятників”, “схильних до практичної філософії” [22, 88]. У щоденній практиці воно результується в цілій низці комічних дисонансів – на кшталт зважування на обов’язковому (після 1968 р.) щорічному медогляді, коли нащадки, на руці яких давно пікають електронні годинники, стають на допотопні ваги зі складною системою противаг та гирок, – і кульмінує в даремних спробах розповідача відчути себе частиною пацифістської демонстрації, котрі лише переконують його в тому, що “світ довкола нас занадто складний, аби просто бути “за” чи “проти” [22, 165], а отже, що “виступ проти – лише одна з форм співучасті” [22, 163]. Нарешті, у зрілі літа “гольфісти” проводять іще одну, останню, лінію демаркації, яка стосується загальної стратегії самопрезентації. Лінія ця відмежовує акцентовану побутову скромність “шістдесятників”, за котрою, переконує автор “Покоління “гольф”, криється фактична відмова від лівих ідеалів, від орієнтації на демонстративну успішність у душі япі, котрим адресував свої інвективи попередник Іллієса Коупленд (“Якщо ми заплатили [за штопор] 298 марок, нам (на відміну від батьків. – О.Ч.) не хочеться, аби він виглядав так, наче коштував 2,98” [22, 150]).

Здається, що виписаному Ассман профілю відповідає й те “постповоротне покоління”, творцем і адвокатом якого виступає Яна Гензель, – насамперед у сенсі двоспрямованості мисленевих схем, продиктованої імперативом культурної інтеграції. Подібно до “покоління “гольф” (воно, знову-таки в цілковитій відповідності до концепції Ассман, стає для “дітей Зони” таким самим полемічним орієнтиром, яким для авторки останніх був творець першого¹), східні “вісімдесятники” à la Hensel упевнено постулюють свою аісторичність. Ба більше – синхронізуючись із західними однолітками, вони висновують її з недосконалої шкільної курсу історії, котрий начебто культивував уявлення про громадян НДР як про антифашистів і так переконав представників “нового покоління” в тому, що “війни в нашій країні не було”, а “світ довкола мене бере свій початок від 1945 року” [20, 108]. Водночас, стикаючись, на відміну від “гольфістів”, із “драматичним зникненням власного походження й історії” [4, 67], зумовленим цілком конкретними соціокультурними пертурбаціями, вони артикулюють відповідну травму з допомогою риторики *історичної* цезури². Остання, як і належить, редукує складний та тривалий процес суспільних трансформацій до ініціаційного перетворення, що одномоментово змінює життєсвіт цілої країни (“Коли впала Стіна, усе геть змінилось” [20, 95]). Традиційно співвідносячись із символічною смертю, котра розщеплює біографії на “наше перше життя” [20, 129] і “наше нове життя” [20, 31], ця “велика” історична подія *per se*, поміж іншим, проблематизує для “дітей Зони” їхню власну аісторичну свідомість. Це, своєю чергою, формує в них щось на кшталт комплексу неповноцінності стосовно західних ровесників, напрочуд добре досвідчених у питаннях “культури пам’яті”:

¹ Про те, що “Дітей Зони” було свідомо сконструйовано як пандан до Іллієсових “гольфістів”, Гензель відверто каже в одному з інтерв’ю: “Після виходу друком “Покоління “гольф” у фейлетонах надзвичайно багато писали про проблеми та труднощі, обмеження й формотворчі чинники цього покоління; водночас ніхто не помітив, що в цій книжці проігноровано половину країни. Аби заповнити цю лакуну, я й написала свою книжку” [11, 94].

² “...важлива відмінність у порівнянні з Іллієсом полягає у значенні епохальних змін близько 1989 р., – пише про це Моріц Баслер. – “Ми”, створене Гензель, раз у раз мусить повертатися повз нього в минуле й назад у теперішність. Натомість в Іллієса про таку цезуру навіть не йдеться: усе, що було, було добре і є добрим досі” [5, 115].

“Ми не знали, що робили тоді наші дідуся й бабусі, чи були вони спільниками злочинців, а чи належали до опору; ми, покоління теперішнього, народились у державі минулого, яка визволила нас від запитань і неапетитних історій. <...> я вперше замислилася над тим, що це й моя історія. Мої друзі вже знали, що вони – онуки Третього району. Я була одна з них. Та зрозуміла це лише тепер” [20, 112].

Усупереч першому враженню, описаний щойно ресентимент не тільки не скасовує, а, навпаки, додатково легітимує привласнення східним “поколінням теперішнього” гольфістських практик історичного презентизму та заміщення ними застарілих настанов “держави минулого”. З одного боку, прилучаючись до “західної” “культури пам’яті”, “діти Зони” паралельно запозичують у “покоління гольф” і їхню пересиченість нею; привчаються “цінувати повороти їхніх по-постмодерністському нудних біографій” та “любити історії з їхнього світу, де не існувало ворогів або розбіжностей між добром і злом, а також жодних інших дат, окрім приватних подій та перемоги Беккера на Вімблдоні” [20, 128], – одне слово, демонстративно розігрують весь репертуар постколоніальної асиміляції, описаний, зокрема, Ассман. Із другого – проектуючи на площину розколотих “східних” біографій “західну” “тиранію моменту”, що виходить із уявлення про наявність у людини єдиного – незмінного та “нудного” – життя, прагнуть символічно заретушувати власну причетність до історичної травми об’єднання, а отже, і до всього, що їй передувало.

На перетині обох інтенцій виникає принципово амбівалентний образ НДР – викроєний за гольфістськими лекалами, проте вживаний задля відмежування від Іллієсової генерації; народжений зі спроби утвердити свою особність, однак у кінцевому підсумку щонайглибше інтегрований у західнонімецький дискурс “чужого”. Як і “гольфісти”, котрі щонайретельніше очищують свої симулякри-фетиші, передусім “фольксваген “гольф”, від будь-яких історичних проєкцій, гензелівські “вісімдесятники” стилізують зниклу з карти державу під дереалізовану “казку” [20, 13/167], що від року до року чимраз глибше занурюється в забуття; під “безіменний музей” [20, 25], в якому зберігаються видобуті не так із генераційної пам’яті, як із архівів та давніх газет, а може, і вигадані від початку до кінця об’єкти¹; під гібридний топос, заповнений “перефарбованими місцями” [20, 30], де товариші за поколінням, неначе “туристи” [20, 32], сновигають поміж “умерлими” [20, 21] для пам’яті рештками минулого. Стаючи своєрідною фігурою відсутності, НДР сприймається “дітьми Зони” як віддзеркалення історичної цезури, що сформувала їхню ідентичність, та похідна від “задушливих буднів після Повороту”, у просторі якої вони “поступово [починають] почуватися як удома” [20, 41], – але рівночасно і як медіум звинувачення, адресованого “Заходу”, котрий постфактум зробив із неї *figura in absentia*, “знищив під час санації” [20, 34] 60-ті, 70-ті та 80-ті рр. і, підмінивши живі спогади тривіальними “анекдотами”, урешті-решт сконструював із них “наше нове життя” [20, 31]. Своєю чергою, намагаючись перехопити ініціативу й із цією метою вирушаючи на пошуки “втрачених спогадів та невпізнаних переживань” [20, 14], “вулиць і будинків”, покликаних виповнити конкретним змістом “образ, що міг би бути НДР”, Гензель, тим не менше, не виходить за межі методи, яку проникливо порівнює з поглядом крізь “шукач камери” [20, 33]. Щоразу подумки приставляючи до очей великий та вказівний палець й так підпорядковуючи безпосередньо бачене попереднім уявленням про нього, вона де-факто солідаризується з полемічно заперечуваними нею “гольфістами”, котрі так само приписують культовому для них “гольф” зручні та потрібні в актуальному часі мітки ідентичності. Промовистий симптом

¹ Пор.: “Можливо, ми просто вигадали собі свій Схід?” [20, 41].

цієї солідаризації-через-відмежування – звернення до образу *автомобіля* в моменти, що позначають початковий та кінцевий пункти (від)творення НДР: кажучи про чимдалі туманніше та “казковіше” ендеерівське минуле, Гензель порівнює свою (і типову для цілого покоління) перспективу з поглядом у “дзеркало заднього виду”; згадуючи ж про поступово набуту самостійність, ілюструє її згадкою про впевнене користування автомобілем західного виробництва, котрі раніше фігурували в тексті лише як атрибути “гольфістів”: “Багажник прибрано, заднє сидіння порожнє, і навіть моя матуся радіє тому, що я нарешті зробила лад у машині” [20, 167]. Ту саму закономірність із модельною чіткістю оприявнює зазначений у заголовку книжки (і в назві генерації) топос “Зони” – пейоративне позначення НДР мешканцями “старих земель”, що вабить своїх “дітей” запевною фіктивністю і, не будучи тотожним “ані НДР, ані ФРН” [20, 158], легко перетворюється на афірмативну автохарактеристику “нового” покоління. Водночас “Зона” не лише не поширює його історію на “казкові” 80-ті рр., а й остаточно замикає її в горизонті післяповоротних 90-х: “Тільки досвід останніх десяти років і всі друзі, що поділяють його, належать до нашої родини” [20, 161].

Схожій логіці улягають й інші поколіннєві параметри “дітей Зони”, що випливають зі сконструйованої так Східної Німеччини. Зокрема, услід за Іллієсом пробуваючи скласти такий-сякий канон марок і культових предметів, що сформували титульну генерацію, Гензель начебто констатує непридатність цієї моделі, пов’язану зі зникненням ледь не всіх реалій колишньої НДР, крім хіба телеведучої Кармен Небель, світлофорного чоловічка “Ampelmännchen”, горілки “Нордгойзер”, плауенського мережива та Партії демократичного соціалізму [20, 80]. Водночас вона задньою датою вписує до фетишистської парадигми і своїх батьків, яким дефіцитні товари начебто видавалися “маленькими фетишами” [20, 52] – навіть якщо ці “фетиші”, подібно до “кедів за п’ять марок”, не мали й етикетки виробника, і своїх однолітків, котрі, протестуючи проти товарних відносин часів розвиненого соціалізму, задовго перед Поворотом уже “смакували тонкі відмінності західних марок, жили з ними” [20, 53]. Змушена визнати, що, незважаючи на заздалегідне знайомство із західними товарами, її покоління “в середині 90-х <...> ще не вміл[о] вдягатися як слід” і через це, подібно до самої Гензель, невтомно “сканувал[о] все довкола <...> реєструвал[о] жести, формули привітання, мовні звороти, приказки, стрижки та лахи західних німців” [20, 61], авторка “Дітей Зони”, утім, не відмовляється від критики “сумного одноманіття” квазігольфістських “груп, що визначають себе через манатки” [20, 63], і з дошкульною іронією каже про обмеженість західних “юнаків у костюмах” [20, 133], у яких неважко впізнати відомих ще й завдяки рекламі магазину “Пік унд Клоппенбург” поп-літераторів Крістіана Крахта та Беньяміна фон Штукрад-Барре – либонь, найбільш близьких Іллієсові письменників. Водночас вона цілком у гольфістському дусі вихваляється власною (і всього покоління) здатністю засвоїти новий дрес-код, незгірше від чистопородних вєссі комбінуючи дешеві й дорогі речі чітко визначених марок в елегантному “жесті understatement” [20, 166]. Аж занадто добре помітний у цьому вихвалянні нарцисизм Гензель, як і Іллієс, підносить до рангу засадничого життєвого принципу й у цій якості полемічно розводить його з “обмеженим індивідуалізмом” [20, 157] трохи старших за неї (й ідентичних за віком “поколінню “гольф”) вихідців із НДР. Відкидаючи разом із “обмеженнями” й невіддільні від них “традиційні цінності на кшталт родини, професії та кола друзів” [20, 157], центральні також і для Іллієсових “вісімдесятників”, письменниця, утім, усього-на-всього акцентує беззаперечну важливість гольфістського за своєю сутністю бажання “спокійно займатися собою” [20, 108], що його “дітям Зони” – на відміну від “гольфістів” –

доводиться відвойовувати в іще не подоланої остаточно ендеєрівської традиції¹. Чимось на кшталт катехізису східнонімецького “Гезамткунстверка “я” в “Дітях Зони” слугує модернізований набір запитань із піонерської “Книги про сенс нашого життя”, у рамках якого імператив корисності для інших та для спільної справи (“Хто я такий? Що я можу? Чого хочу? Для кого я корисний? Кому я потрібний?” [20, 94]) швидко руйнується під натиском розкішного егоїзму (“Хто я такий? Що я можу? Чого хочу? Хто корисний для мене? Хто потрібен мені?” [20, 107]), а риторика максимально наближається за формою до риторики одного зі слоганів “фольксвагена”: “Звідки я прийшов? Куди йду? І чому мій “Гольф” на все знає відповідь?”²

Усі перелічені параметри “діти Зони”, як і “Гольфісти”, шліфують у міжпоколіннєвій полеміці, критикуючи “відсталих” старших. Щоправда, на відміну від “покоління “Гольф”, чиї інвективи поціляють лише в “батьківське” “покоління 1968 р.”, Гензель та її ровесники ведуть атаку одразу на три фронти: проти батьків (їхня поколіннєва приналежність ніде не уточнена й – у річищі тієї-таки детравматичної інтенції – безальтернативно прив’язується до гіпотетичної неспроможності прилаштуватися до реалій об’єднаної Німеччини); проти згаданих вище “обмежених індивідуалістів”, що посідають проміжне місце між “дітьми Зони” та їхніми батьками – як із погляду віку, так і з погляду здатності до адаптації; нарешті, проти західних однолітків, котрих, вочевидь, варто співвідносити з “Гольфістами”. Первинна тут саме обрана східними “вісімдесятниками” тактика поводження з батьками. На противагу західнонімецьким ровесникам, котрі, на думку Гензель, обожнюють “інсценувати себе з допомогою широких дружніх жестів і масштабних родинних свят” [20, 65], симулюючи тим контакти між поколіннями, навіть якщо за цим відчувається неприязнь до “шістдесятників”; на противагу також своїм старшим братам і сестрам, які, мовляв, іще не втратили остаточно ментальний зв’язок із батьками, “діти Зони” проводять кордон між собою та попереднім поколінням уздовж цезури 1989 р. й безжально викреслюють старших зі своїх післяповоротних буднів:

“Наша спільна історія завершилася того дня, коли впав Мур: вони боялися за свою роботу, ми шукали собі підхожу гімназію, витверджували напам’ять, де розташовано місця різних партій у Бундестазі, заучували текст національного гімну та відомості про події 17 червня 1953 р. <...> Ми не мали нічого спільного. Вони мало розповідали про своє життя, ми навіть і не згадували про своє. Їхній досвід ураз перестав бути корисним, принаймні для нас, отож ми легко від нього відмовилися” [20, 76].

За цією розбіжністю, однак, як і в решті аналогічних випадків, криється глибинна близькість позицій. Як і “Гольфісти”, до того ж, варто гадати, значною мірою під їхнім впливом, “діти Зони” заперечують “бунт” і ставлять над ним просте дистанціювання від попередників, заґрунтоване на розумінні того, що лише факт “спізненого народження” дав їм змогу уникнути “депресії” та “ендеєрівських доль” [20, 75], ба більше – за потреби захищають батьків від занадто принципових критиків НДР, ще й тому, що, на відміну від західних “вісімдесятників”, керуються в цьому конфлікті не “прохолодною” байдужістю, а насамперед небажанням

¹ Про неї Гензель висловлюється в іншому пасажі: “Якщо на Заході у 80-ті рр. панувало спрямоване назовні самоінсценування, що обожнювало поверховість, а молодь із його допомогою реагувала на замкнену в собі чутливість попереднього десятиліття, то на Сході люди, зайняті самовираженням, довіри не викликали. <...> ...усе, що на перший погляд видавалося протестом і бунтом, переважно було всього-на-всього демонстративним жестом резигнації, небажанням брати бодай у чомусь участь, якоюсь мірою також нудьги” [20, 156-157].

² Назва першого розділу “Покоління “Гольф” Ілліеса, запозичена, як і решта заголовків, із рекламної кампанії “фольксвагена “Гольф”.

“кóпати тих, хто й без того лежить на землі” [20, 76]. До аналогічних висновків підводить і те, що, пориваючи зі старшими, “діти Зони” виносять із цього розриву ті самі ціннісні орієнтири, що й “гольфісти”. По суті, Гензель пропонує читачеві розроблений ще в “Поколінні “гольф” набір із епатажної аполітичності, котра воліє не помічати табори та війни й неначебто адекватніша стисненому до “я” світу, консерватизму, на угоду якому в книжці, власне, й відбудовується фіктивна НДР минулого, і демонстративної успішності й лише де-не-де оживлює його вказівками на локальні розбіжності між “дітьми Зони” та прихильниками “фольксвагена”.

На підставі викладеного вище може з’явитися враження, ніби, узяті разом, маніфести Іллієса й – особливо – Гензель не пропонують жодного “третього шляху” й лишень послідовно втілюють сценарій культурного одноманіття, концептуалізований Ассман. Такий висновок, проте, не враховує форсованої іронічності обох портретів покоління. Вона стає очевидною щонайпізніше тоді, коли Іллієс пояснює кризу жанру любовних листів у Німеччині поширенням кулькових ручок “Стабіло Пойнт 88”, або ж перерозподіляє людство на мешканців старих і нових будівель – на тій підставі, що вибір квартири “зрештою каже про неї (людину. – О. Ч.) більше, ніж суто випадкове поєднання хромосом” [22, 108], а Гензель проголошує основоположною травмою “дітей Зони” те, що вони не бачили історичного голу Юргена Шпарвассера у ворота збірної ФРН на чемпіонаті світу 1974 р., чи співвідносить народження власної генерації з успіхами ендеєрівської пловчині Франциски ван Альмсік (скорочено – Франца, Франц) після Повороту. Іронія ця водночас – продукт діахронічного (або: *історичного*) погляду на культові об’єкти, феномени й топоси, котрий іде всупереч із постулатами нібито афірмативно описуваного кожним з авторів “покоління теперішнього”, – незалежно від ступеня реального усвідомлення ними меж такої афірмації. Невіддільний від обраної обома авторами моделі (авто)біографічної нарації, він виявляється згубним для медійних симулякрів, покладених біля витоків кожного з поколінь: і для “гольфа”, огляд модифікацій якого тим яскравіше унаочнює ілюзорність значень кожної з них, і для “Зони”, чий (н)остальгічно “ніжний” [20, 155] образ за пильнішого розгляду виявляється колекцією штампів, узятих із західних джерел і допасованих до ідеологеми культурної інтеграції. Ініційована в такий спосіб перформативна деконструкція обох поколінь свідчить про належність аналізованих текстів до того сегмента поп-літератури, основна стратегія котрого, за твердженням Екгарда Шумахера, – “цілком конвенційний із погляду літературної техніки, проте, незважаючи на це, аж ніяк не конвенційний [за суттю] переказ поширених схем соціалізації, породжених поп-культурою (читай: медіалізованим суспільством. – О. Ч.)” [34, 10]. Саме конститутивний для цього сегмента (та й для всієї поп-літератури) критицизм щодо ідеологічно маркованих медійних конструктів, зокрема й щодо фейлетонної “нової генерації”, котрий реалізується через запровадження історіографічної перспективи, на мій погляд, є ледь не найважливішим містком між східними й західними літературними “вісімдесятниками”, а oprіч цього – однією із центральних прикмет, які визначають їхнє місце в культурному й інтелектуальному дискурсі Німеччини після 1989 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с.
2. Коупленд Д. Generation Икс. – М.: АСТ, 2005. – 358 с.
3. Anz Th. Epochenumbruch und Generationenwechsel? Zur Konjunktur von Generationenkonstrukten seit 1989 // Fischer Gerhard, Roberts David (Hrsg.). Schreiben nach der Wende: Ein Jahrzehnt deutscher Literatur 1989–1999. – Tübingen: Stauffenburg, 2001. – S. 31-40.
4. Assmann A. Geschichte im Gedächtnis: Von der individuellen Erfahrung zur öffentlichen Inszenierung. – München: C.H. Beck, 2007. – 220 S.

5. *Baßler M.* Die "Zonenkinder" und das "Wir": Ein Nachwort // *Kraushaar Tom (Hrsg.)*. Die Zonenkinder und Wir: Die Geschichte eines Phänomens. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2004. – S. 111-119.
6. *Boehlich W.* Autodafé // *Kursbuch*. – November 1968. – Heft 15. – Bogen.
7. *Bonner S., Weiss A.* Generation Doof: Wie blöd sind wir eigentlich? – Köln: Bastei-Lübbe, 2008. – 336 S.
8. *Brüns E.* Generation DDR? Kindheit und Jugend bei Thomas Brussig, Jakob Hein und Jana Hensel // *Geier Andrea, Süsselbeck Jan (Hrsg.)*. Konkurrenzen, Konflikte, Kontinuitäten: Generationenfragen in der Literatur seit 1990. – Göttingen: Wallstein, 2009. – S. 83-101.
9. *Bude H.* Falten, Glatze, Bauch. Im Gespräch mit Harry Nutt // *Frankfurter Rundschau*. – 31.12.1994.
10. *Bude H.* Generation Berlin. – Berlin: Merve, 2001. – 96 S.
11. *Die Normalität des Ausnahmezustands*. Ein Gespräch mit Jana Hensel // *Kraushaar Tom (Hrsg.)*. Die Zonenkinder und Wir: Die Geschichte eines Phänomens. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2004. – S. 94-110.
12. *Ewers H.-H.* West-östliche Generationsdebatten und die Wende. Von der "Generation Golf" zu den "Zonenkinder" // *Dettmar Ute, Oetken Mareile (Hrsg.)*. Grenzenlos: Mauerfall und Wende in (Kinder- und Jugend-)Literatur und Medien. – Heidelberg: Winter, 2010. – S. 141-158.
13. *Fröhlich E., Finsterer S.* Generation Chips: Computer und Fastfood – was unsere Kinder in die Fettsucht treibt. – Wien: Hubert Krenn, 2007. – 128 S.
14. *Generation* Trabant. Angekommen in Deutschland? "Zonenkinder" im Gespräch // *Die Welt*. – 9.11.2002.
15. *Goebel J., Clermont C.* Die Tugend der Orientierungslosigkeit. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 1999. – 201 S.
16. *Greiner U.* Die deutsche Gesinnungsästhetik // *Anz Thomas (Hrsg.)*. "Es geht nicht um Christa Wolf". Der Literaturstreit im vereinten Deutschland. – München: edition spangenberg, 1991. – S. 208-216.
17. *Greiner U.* Die Neunundachtziger. Der Streit über Botho Strauß und die Verrisse seines jüngsten Buches sind Ausdruck eines Machtkampfs // *Die Zeit*. – 16.9.1994.
18. *Habermas J.* Die andere Zerstörung der Vernunft. Über die Defizite der deutschen Vereinigung und über die Rolle der intellektuellen Kritik // *Die Zeit*. – 10.5.1991.
19. *Habermas J.* 1989 im Schatten von 1945. Zur Normalität einer künftigen Berliner Republik // *Die Normalität einer Berliner Republik (Kleine politische Schriften VIII)*. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. – S. 167-187.
20. *Hensel J.* Zonenkinder. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2006. – 175 S.
21. *Hörisch J.* Was generiert Generationen: Literatur oder Medien? Zur Querelle allemande zwischen Achtundsechzigern und Neunundachtzigern // *Hörisch Jochen (Hrsg.)*. Mediengenerationen. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997. – S. 7-15.
22. *Illies F.* Generation Golf. Eine Inspektion. – Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuchverlag, 2005. – 219 S.
23. *Leggewie C.* Die 89er: Porträt einer Generation. – Hamburg: Hoffmann und Campe, 1995. – 335 S.
24. *Link J.* Versuch über den Normalismus: Wie Normalität produziert wird. – Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2009. – 476 S.
25. *Mentges G.* Coolness – Zur Karriere eines Begriffs. Versuch einer historischen und analytischen Annäherung // *Geiger Annette, Schröder Gerald, Söll Anne (Hrsg.)*. Coolness: Zur Ästhetik einer kulturellen Strategie und Attitüde. – Bielefeld: transcript, 2010. – S. 17-38.
26. *Mohr R.* Zaungäste: Die Generation, die nach der Revolte kam. – Frankfurt am Main: S. Fischer, 1992. – 222 S.
27. *Nutt H.* Generation Golf. Im Dresdner Hygiene-Museum zeigt die Schau "Alt & Jung. Das Abenteuer der Generationen": Lebensentwürfe jenseits des Generationenschemas // *TAZ*. – 10.01.1998.
28. *Politycky M.* Die Farbe der Vokale. – München: Luchterhand, 1998. – 271 S.
29. *Poschardt U.* Cool. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2002. – 438 S.
30. *Radisch I.* Dir zweite Stunde Null // *Die Zeit*. – 7.10.1994.
31. *Schelsky H.* Die skeptische Generation: Eine Soziologie der deutschen Jugend. – Düsseldorf: Eugen Diderichs, 1957. – 523 S.
32. *Schirmacher F.* Abschied von der Literatur der Bundesrepublik. Neue Pässe, neue Identitäten, neue Lebensläufe: Über die Kündigung einiger Mythen des westdeutschen Bewußtseins // *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. – 2.10.1990.
33. *Schüle Ch.* Deutschlandvermessung. – München: Piper, 2006. – 188 S.
34. *Schumacher E.* Gerade Eben Jetzt. Schreibweisen der Gegenwart. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. – 205 S.
35. *Seebacher-Brandt B.* Abschied von den Eltern. Zur Abwahl einer Generation // *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. – 12.12.1990.
36. *Steiner U.* "68–89". Literarische und mediale Wendungen der Wende // *Hörisch Jochen (Hrsg.)*. Mediengenerationen. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997. – S. 16-59.
37. *Stolz M.* Generation Praktikum: Begriffschöpfung // *Die Zeit*. – 31. März 2005.
38. *Taberner S.* German literature of the 1990s and beyond: Normalization and the Berlin Republic. – Rochester: Camden House, 2005. – 289 p.
39. *Weidermann V.* Glückskinder der späten Geburt // *Kraushaar Tom (Hrsg.)*. Die Zonenkinder und Wir: Die Geschichte eines Phänomens. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2004. – S. 12-16.
40. *Weigel S.* Genea-Logik: Generation, Tradition und Evolution zwischen Kultur- und Naturwissenschaften. – München: Wilhelm Fink, 2006. – 288 S.

Отримано 6 серпня 2014 р.

М. Куїв

